

امام سجاد(ع)؛ معبر معارف شیعه از دهلیز تاریخ

امام سجاد(ع) در شرایطی به امامت رسیدند که با توجه به ظلم حاکم بر جامعه از تعداد شیعیان اعتقادی و پیروان اهل بیت، بیش از بیست نفر باقی نمانده بود و لذا ایشان با کار فرهنگی به ترویج معرف شیعی پرداختند و سنگ بنای تقیه و کار فرهنگی را نهاد.

امام سجاد(ع) در شرایطی به امامت رسیدند که با توجه به ظلم حاکم بر جامعه از تعداد شیعیان اعتقادی و پیروان اهل بیت، بیش از بیست نفر باقی نمانده بود و لذا ایشان با کار فرهنگی به ترویج معرف شیعی پرداختند و سنگ بنای تقیه و کار فرهنگی را نهاد.

سید محمود سامانی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و علوم اسلامی، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن(ایکنا) در خصوص فعالیت‌های امام سجاد(ع) در میان شیعیان، گفت: ابومحمد علی‌بن‌الحسین، ملقب به سجاد و زین‌العابدین(ع) در روز پنجشنبه یا جمعه شعبان سال 38 هجری از شهربانو در مدینه متولد و در روز 12 محرم سال 95 هجری در همان شهر به دستور هشام بن عبدالملک مسموم می‌شود و به شهادت می‌رسد و در قبرستان بقیع، هم‌جوار با عموی بزرگوارش امام حسن مجتبی(ع) به خاک سپرده می‌شود. عمر با برکت آن امام همام 57 سال و مدت امامت ایشان هم 35 سال بوده است.

وی با اشاره به اینکه امام سجاد(ع)، دو سال یا بنا به روایاتی چهار سال از دوران حکومت جدش، حضرت امیرالمؤمنین(ع) را درک کرده‌است، افزود: امام سجاد(ع) در شرایط بسیار صعب و دشوار، از عصر عاشورای 61 هجری، امامت را بر دوش کشیدند. در این شرایط هرگونه حرکت و قیام مسلحانه از سوی اهل بیت(ع) پیامدهای بدی هم برای خودشان و هم برای شیعیانشان می‌توانست به همراه داشته باشد. بنابراین امام سجاد(ع) و به تبع او دیگر ائمه معصومین(ع) از قیام‌های مسلحانه دوری و سعی می‌کردند با کار فرهنگی و تبیین و تشریح معارف اهل‌بیت(ع)، تدریجاً زمینه مناسب برای گسترش معارف تشیع و بعدها عهده‌داری رهبری شیعیان ایجاد کنند.

شرایط امامت حضرت زین‌العابدین(ع)

وی خاطرنشان کرد: امامت امام زین‌العابدین(ع) با توجه به تجربه تلخ واقعه عاشورا که مبین ناکارایی قیام مسلحانه علیه حکومت بود، با یک تقیه بسیار شدید همراه بود. وقتی شاخص‌ترین چهره اهل‌بیت عصمت و طهارت را به راحتی به شهادت می‌رسانند و اهل و عیال ایشان را هم به اسارت می‌برند، طبیعی است که تاکتیک دیگری را برای استمرار امامت شیعی باید در پیش گرفت. امام سجاد(ع) تمام هم و غم خود را بر کادرسازی و کار فرهنگی گذاشتند که تلاش‌های امام نتایج درخشانی را برجای گذاشت.

این مدرس حوزه و دانشگاه با بیان اینکه، یک مطلب بسیار مهم در زمینه تلاش‌های فرهنگی امام زین‌العابدین(ع) این بود که ایشان باید شیعه را از یک دوران سخت عبور می‌دادند، تصریح کرد: تربیت شاگردان، کادرسازی و مبلغ‌پروری یکی از نتایج برجسته حرکت فرهنگ امام سجاد(ع) بود که باعث شد میراث عظیمی از آن حضرت برای تشیع باقی بماند و ایشان از طریق آن‌ها، این میراث را به آیندگان منتقل نمودند.

کم و کیف شیعیان و تأثیر حرکت فرهنگی امام سجاد(ع)

وی با اشاره به اینکه سنگ بنای سیاست تقیه و کار فرهنگی را امام سجاد(ع) می‌نهد و فرزند و نوادگانش آن را استمرار می‌بخشند، خاطرنشان کرد: همان‌طور که گفته شد، شیعه اعتقادی در این دوران بسیار کمیاب است، به گونه‌ای که امام سجاد(ع) می‌فرماید، در حرمین شریفین مکه و مدینه، یعنی در دو کانون معنوی‌ای که اهل بیت(ع) رشد و پرورش یافته‌اند و تعالیمشان را نشر داده‌اند، تعداد پیروان واقعی ما به بیست نفر نمی‌رسد.

وی گفت: امام سجاد(ع) با اتخاذ تاکتیک تقیه، سعی می‌کردند شیعیان را از دوران پرنج خود خارج کنند. در این دوران تعداد شیعیان اعتقادی بسیار کم است و با تلاش‌های امام سجاد(ع) رشد می‌کند و بعدها در دوران امام محمد باقر(ع) و امام صادق(ع) به تعداد کثیری می‌رسد.

این پژوهش‌گر حوزه دین و قرآن گفت: یکی دیگر از کارهای فرهنگی امام سجاد(ع)، پرورش موالی و بندگان است. امام در این دوران تعداد زیادی برده دارد و تعمداً به نگهداری آن‌ها می‌پردازد تا آن‌ها را پرورش دهد و با معارف اسلام و مکتب شیعه آشنا کند. ایشان در مناسبت‌های معنوی و زمان‌های مناسب، آن‌ها را رها می‌کرد و با این کار بردگان و موالی، تبدیل به محبان

خاندان عترت و نبوت می‌شدند. بردگان بعد از آزاد شدن و آمدن به عرصه اجتماع، حلقه واسطه گسترش علوم و معارف اهل بیت(ع) بودند.

وی در خاتمه با اشاره اینکه آمار قابل توجهی را برای تعداد بردگان امام زین‌العابدین(ع) ارائه داده‌اند، بیان کرد: برخورد ایشان با موالی بسیار مشفقانه بود و همین مسئله باعث گسترش تشیع در میان موالی و غیرعرب‌ها شده بود. امام سجاد(ع) در مدینه منوره مناسبات گسترده‌ای را با خیلی از افراد داشت و در حوزه علمیه آن حضرت، افراد متعددی از اقصی نقاط جهان حضور دارند و افتخار شاگردی ایشان را پیدا می‌کنند.

وی افزود: وسعت این کلاس‌ها به حدی بوده که حتی معاندین اهل بیت(ع) هم افتخار به شاگردی حضرت می‌کنند. به معنایی می‌توان گفت که امام(ع) از تمام جهان اسلام شاگرد، اصحاب و یارانی دارد که نمونه‌هایی از این افراد، ابوفاضل کابلی، از چهره‌های شاخص اسلام، ثابت بن هرمز و ضحاک بن مزاحم بلخی خراسانی، از یاران و اصحاب ایرانی تبار امام(ع) و طاووس یمانی هستند. برخی از فرزندان میثم تمار نیز از شاگردان و امامان بعدی هستند که در نشر افکار شیعی نقش به سزایی دارند.